

AUTOR

mgr Hanna Elak

elakhanna@interia.pl

Wydział Zarządzania i Dowodzenia, ASzWoj

ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY W SZKOŁACH PONADPODSTAWOWYCH W KONTEKŚCIE ZAGROŻEŃ TERRORYSTYCZNYCH

Słowa kluczowe: zagrożenia, terroryzm, bezpieczeństwo, młodzież

Wprowadzenie

Różnorodność zagrożeń, a także szybkie tempo zmian zachodzących w środowisku międzynarodowym powoduje, że pomimo posiadania coraz lepszych i sprawniejszych systemów oraz środków wspomaganie procesów decyzyjnych, właściwe dokonanie oceny sytuacji i podjęcie adekwatnej do niej decyzji jest utrudnione, a nawet niemożliwe. Okoliczności te przewidywał już w latach 80. XX wieku Alvin Toffler, opisując je w książce *Trzecia fala: Niesłychane tempo zachodzących zmian zaskakuje rządy i polityków powodując w nich poczucie bezsilności i dezorientacji. (...) Przyspieszeniu ulegają również przemiany społeczne, powiększając jeszcze bardziej napięcia, jakie przeżywają decydenci*¹. Stan taki jest typowy dla współczesności i jest wynikiem m.in. nierównomiernego rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw i regionów, a także rosnącego terroryzmu. Trafnie został on scharakteryzowany przez Ryszarda Kapuścińskiego, który zauważył, że: *Świat współczesny, w którym dokonuje się proces globalizacji, jest niezwykle złożony, trudny do zdefiniowania. (...) Prognoza na dziesięć lat obarczona jest dużym ryzykiem błędu, a tego, co się wydarzy za pięćdziesiąt lat, nikt nie jest w stanie przewidzieć*², tym bardziej zamachu terrorystycznego w szkole.

Zagrożenia terrorystyczne jako wyzwanie

Początek nowego stulecia przyniósł z jednej strony rozwój cywilizacyjny i otwarcie granic w Europie, a z drugiej nowy rodzaj zagrożeń, do któ-

¹ A. Toffler, *Trzecia fala*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, 1985, s. 464.

² R. Kapuściński, *Rwący nurt historii. Zapiski o XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Znak, Kraków, 2007, s. 14.

rych można zaliczyć napływających uchodźców z Afryki na stary kontynent i brak wspólnej polityki Unii Europejskiej wobec tego problemu, narastające ekstremizmy i zagrożenie terrorystyczne, czy wywołany przez Rosję konflikt na Ukrainie. Wszystko to powoduje konieczność podejmowania różnych przedsięwzięć, zmierzających do przeciwstawiania się zagrożeniom. Podejmowane kroki, szczególnie w zakresie walki z terroryzmem, muszą obejmować szerokie spektrum działań, łącznie z czytelnym algorytmem zawierającym procedury zwalczania skutków owych zagrożeń. Sytuacje, w których pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu zagrożenia, szczególnie w odniesieniu do dzieci i młodzieży, powinny stać się jednym z głównych zadań edukacji szkolnej.

Najprościej wytłumaczyć te zagrożenia słowami Muammara Kaddafiego: *Istnieją znaki, że Allah obdarzy zwycięstwem islam w Europie bez mieczy, bez broni, bez podboju. (...) Nie potrzebujemy terrorystów, nie potrzebujemy terrorystów samobójców. Ponad 50 mln muzułmanów w Europie zmieni ją w muzułmański kontynent w ciągu paru dekad³. Procesu islamizacji Europy nie da się zatrzymać, można go jedynie opóźnić, stwarzając odpowiednie warunki dla maoistów do integracji i dostosowania się do praw i zasad obowiązujących w Europie.*

Zagrożenia terroryzmem w regionie Europy Środkowej są obecnie niewielkie, podobnie w przypadku Rzeczypospolitej Polskiej, która nie należy do państw bezpośrednio zagrożonych atakami terrorystycznymi. Nie można jednak zupełnie wykluczać zwiększenia zainteresowania Polską ze strony organizacji terrorystycznych, zwłaszcza w kontekście naszego zaangażowania m.in. w Iraku, w Afganistanie, itp. Nie sposób nie zaobserwować też zwiększonej aktywności ugrupowań ekstremistycznych/terrorystycznych o różnym natężeniu w regionach sąsiadujących z UE (Kaukaz Północny, Azja Środkowa, państwa Maghrebu). Media często podają informacje o kolejnych atakach bądź potencjalnych zamachach. Według ostatniego raportu Europolu⁴ większość ataków zorganizowanych na terenie UE przeprowadzili separatyści, ekstremiści islamscy i anarchiści. W roku 2010 na obszarze 9 państw członkowskich wykonano aż 249 zamachów, które przyniosły śmierć siedmiu osobom. Policja aresztowała 611 osób, najwięcej we Francji (219) i Hiszpanii (118). W 2009 roku zamachów terrorystycznych było dwa razy więcej, co związane było z dużym uaktywnieniem ETA⁵. Bojówki terrorystyczne działają coraz sprawniej, często kooperują ze sobą i posługują się Internetem do osiągnięcia swoich długofalowych celów. Sieć stała się ważnym instrumentem w rozprzestrzenianiu

³ http://www.liveleak.com/view?i=7ac_1400969619 [dostęp: 01.07. 2016].

⁴ <http://www.defence24.pl/terroryzm-w-unii-europejskiej-nowe-fakty-i-starewyzwania-analiza> [dostęp: 01.04.2018].

⁵ Euskadi Ta Askatasuna – Baskonia i Wolność. Separatystyczna organizacja terrorystyczna hiszpańskich Basków.

idei i haseł propagowanych przez grupy ekstremistów. Ułatwia to dotarcie do szerokiego grona odbiorców. Nieodosobnione pozostają przypadki współdziałania różnych organizacji terrorystycznych, czego ilustracją może być kooperacja pomiędzy ETA a Rewolucyjnymi Siłami Zbrojnymi Kolumbii, przemytnikami i terrorystami w Afryce, czy grupami lewicowych ekstremistów we Włoszech, Grecji i Hiszpanii⁶.

Współczesny świat jest targany wieloma konfliktami, które mimo swojego regionalnego zasięgu mają wpływ na wymiar globalny. Niesie to ze sobą wiele różnych zagrożeń zarówno natury militarnej, jak i niemilitarnej, którym muszą stawić czoło władze państwa, aby zapewnić bezpieczeństwo obywatelom, w tym szkoły odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

Zdefiniowanie współczesnego terroryzmu nie jest rzeczą prostą. Trudno dziś znaleźć jednoznaczną definicję zagrożenia, jakim jest terroryzm. Osoby zajmujące się tą problematyką oceniają, że aktualnie można spotkać się z ponad 200 definicjami pojęcia terroryzm. *Encyklopedia PWN terroryzm* (z j. łac. terror, czyli strach i groza) tłumaczy jako: *wielorakie, umotywowane, najczęściej ideologiczne, świadome zaplanowane i zorganizowane działania pojedynczych osób lub grup, podejmowane z naruszeniem istniejącego prawa w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań i świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych; działania te są realizowane z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (nacisk psychiczny, przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w warunkach specjalnie nadanego im rozgłosu i celowo wytworzonego w społeczeństwie lęku*⁷.

W. Sinnott - Armstrong definiuje terroryzm jako rozmyślne użycie przemocy albo groźba jej użycia przeciwko niewinnym ludziom w celu zastraszenia kogoś innego i osiągnięcia w ten sposób swoich celów⁸.

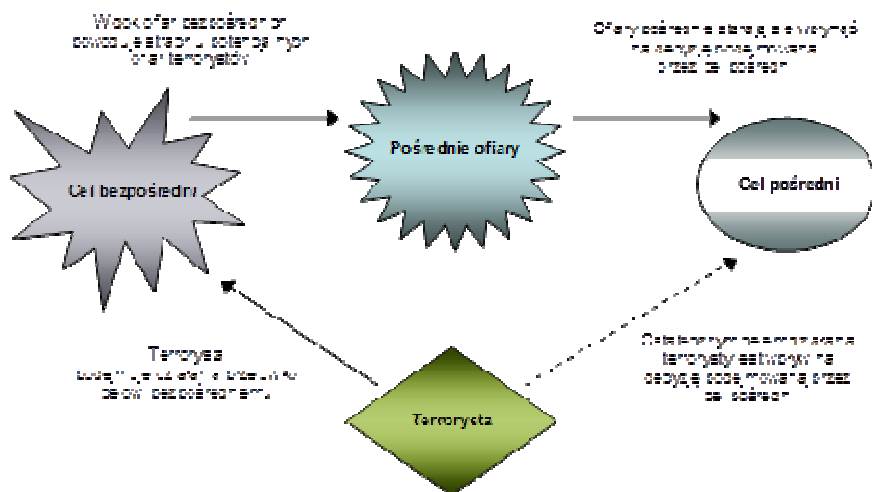
Centralnym elementem terrorystycznej taktyki jest działanie wymierzone w moralny potencjał przeciwnika oraz upowszechnienie przesłania w sposób spektakularny. Adresatem tego przesłania jest tzw. „strona trzecia” (czyli ofiary pośrednie w schemacie W. Sinnotta-Armstroga), która poprzez presję ma wywołać pożądaną przez sprawców decyzję. Atak terrorystyczny burzy stabilność społecznego świata i elementarne poczucie bezpieczeństwa. Możliwość dokonania takiej akcji ma być ewidentnym dowodem, że władza nie kontroluje sytuacji w zadowalającym społeczeństwo stopniu na podległym sobie obszarze, a jej monopol na stosowanie

⁶ <http://www.profesor.pl/publikacja,25079,Referaty,Terroryzm-zagrozenie> [dostęp: 01.04.2018].

⁷ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/terroryzm;3986796.html> [dostęp: 01.04.2018].

⁸ W. Sinnott-Armstrong, *O Primorataz definicji terroryzmu*, [w:] J. Hołówka (red.), *Filozofia moralności. Postanowienie i odpowiedzialność moralna*, Wydawnictwo Spacja, Fundacja Aletheia, Warszawa, 1997, s. 266.

siły został przełamany. Jest to jednocześnie akt symbolicznej, moralnej delegalizacji władzy, gdyż nie jest ona w stanie zagwarantować tego, do czego została powołana – bezpieczeństwa⁹.

Źródło: P. Mazurkiewicz, *Przemoc w polityce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo, Wrocław, 2006, s. 64.

Rys. 1. Struktura aktu terrorystycznego wg W. Sinnotta-Armstronga

Według *Słownika języka polskiego PWN* terroryzm to *działania pojedynczych osób lub grup usiłujących za pomocą aktów terrorystycznych wymusić na rządach państw określone ustępstwa*¹⁰. *Słownik wyrazów obcych PWN* definiuje go jako: *stosowanie terroru, szczególnie działalność niektórych ugrupowań skrajnych i eksternistycznych usiłujących za pomocą zabójstw politycznych, uprowadzeń samolotów, porwań zakładników i podobnych przedsięwzięć zwrócić zainteresowanie opinii publicznej na wysuwane przez siebie hasła lub wymusić na rządach państw określone ustępstwa czy świadczenia*¹¹.

Przytoczone definicje zawierają dość różnorodne podejście do problemu, w jednym przypadku terroryzm zobrazowany w kontekście państwa, w innym w kontekście pojedynczych osób lub grup. Również dość niefortunne jest sformułowanie *porwanie zakładników*, autor tej definicji najwyraźniej nie wyodrębnił różnicy pomiędzy *wzięciem* zakładników a *porwaniem* osoby (osób). W pierwszym wypadku znane jest miejsce

⁹ M. Jasińska, *Identyfikacja współczesnego bezpieczeństwa publicznego*, AON, Warszawa, 2013, s. 32.

¹⁰ <https://sjp.pwn.pl/sjp/terroryzm;2578078.html> [dostęp: 01.04.2018].

¹¹ *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa, 1997, s. 1108.

przetrzymania osób, w drugim miejsce to nie jest wiadome. Ten niuans nie ma jak najbardziej wpływu na całość definiowanego pojęcia.

Encyklopedia ONZ określa terroryzm jako: *stosowanie gwałtu dla osiągnięcia celów politycznych lub ekonomicznych w stosunkach międzynarodowych*. W tym ujęciu wyraźnie jest eksponowane wykorzystywanie terroryzmu jako środka do tłumienia sporów międzynarodowych, a także instrumentu do narzucania własnej woli jednemu państwu przez drugie¹². Tak przedstawione pojęcie terroryzmu odnosi się do jednego z jego rodzajów – terroryzmu państwowego. Amerykański Departament Obrony określa opisywane zjawisko jako *przemysłane użycie przemocy lub zagrożenia w celu wywołania strachu; przemysłane wymuszenie lub zastraszenie rządów i społeczeństw w celu nacisku politycznego, religijnego lub ideologicznego*¹³.

Na podstawie przedstawionych przykładowych definicji terroryzmu można dokonać jego podziału ze względu na:

1. Zmienne: użycie (stosowanie) siły jako elementu wywierania nacisku (presji) lub polityczny charakter podłoża (motywu) działania sprawców¹⁴.

2. Działający podmiot: a) Terroryzm polityczny: agenturalny (kierowani terroryści przez obce państwo), ideowy (terroryści starają się wcielać w życie idee, które wyznają). b) Terroryzm niepolityczny: kryminalny, szaleńców.

3. Cel: terroryzm ekonomiczny (akty sabotażu i dywersji polegające na wyrządzaniu szkód i zniszczeń): indywidualny (akty przemocy skierowane przeciwko konkretnym osobom), terroryzm masowy (akty przemocy skierowane przeciwko przypadkowo wybranym ofiarom).

4. Taktykę walki: represywny (akty przemocy i gwałtu używane przez reżimy i ruchy polityczne w celu wywołania lęku własnego lub okupowanego narodu), defensywny (walka z okupantem, stosowana w celu powstrzymania zmian społecznych lub obrony istniejących wzorców kulturowych, także działania odwetowe) oraz terroryzm ofensywny (działania, mające na celu dokonanie zmian politycznych i społecznych poprzez polityczny szantaż i wymuszenie określonych działań na rządzących)¹⁵.

Zamachy terrorystyczne, o których często dowiadujemy się z przekazów medialnych, mają wpływ na zmianę oblicza współczesnego świata. Liczne ofiary, katastrofy powietrzne i lądowe wywołały oraz wywołują strach lub trwogę zarówno wśród elit rządzących, biznesowych, jak i spo-

¹² *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, Warszawa, 1986, s. 513.

¹³ K. Jałoszyński, *Terroryzm, a wojsko*, Zeszyty Naukowe AON, nr 2 (39), Warszawa, 2000, s. 188.

¹⁴ Tamże, s. 9

¹⁵ <http://www.profesor.pl/publikacja,25079,Referaty,Terroryzm-zagrozenie> [dostęp: 01.04.2018].

łeczeństw na świecie, w tym również wśród dzieci i młodzieży. Reasumując, można stwierdzić, iż terroryzm to synonim zbrodni, która dotyka ludzi zarówno związanych z aparatem władzy, jak i niemających z polityką nic wspólnego¹⁶. Mianem terrorystów określa się ludzi, którzy w imię swoich (według nich jedynie słusznych) celów i motywów uciekają się do zbrodni, nie bacząc na liczbę ofiar, czy też skalę zniszczeń, jakie powodują swoimi czynami. Można spotkać się ze stwierdzeniem, że terroryzm jest tylko metodą prowadzenia walki i jest to metoda stosowana przez słabych. Traktowany jest jako przykład walki prowadzonej w warunkach wyraźnej asymetrii sił występujących między stronami konfliktu. Innymi słowy terroryzm to organizowanie zamachów (z bronią w rękę, a także bombowych) na przedstawicieli establishmentu, przeciwników politycznych, osoby innej wiary, a także rasy, obcokrajowców lub przypadkowych przechodniów, porywanie ludzi, samolotów, w celu zdobycia władzy, wywołania strachu, zamętu, chaosu, wyrażenia protestu, zyskania korzyści dla jakichś grup, kategorii, a także osób, wreszcie bez przyczyny¹⁷.

Zagrożenia terrorystyczne w Europie i Polsce

Ponoszenie przez ISIS coraz większych strat niesie możliwość nasilenia się ataków terrorystycznych na całym świecie, w tym w Europie. Poprzez przyznawanie się do każdego indywidualnie przeprowadzonego przez islamistę spektakularnego zamachu w różnych krajach, nie tylko europejskich, kalifat chce udowodnić, że dalej jest silną organizacją. Ataki wyglądają na zaplanowane i stwarzają wrażenie, że przygotowywane są kolejne z wykorzystaniem niezliczonej ilości zamachowców-samobójców, którzy przeniknęli na kontynent europejski wraz z falą uchodźców. Intencją tych działań jest wywołanie strachu i paniki wśród społeczeństw europejskich, które dodatkowo wzmacnia się różnymi przekazami medialnymi.

Prowadzone w Europie śledztwa po zamachach we Francji i Belgii (2015-2016) wykazały, że wewnątrz społeczności muzułmańskiej nie ma wyraźnej linii podziału pozwalającej na wyizolowanie jej najbardziej radykalnych grup, co umożliwiłoby ich monitorowanie, a w zależności od potrzeb zlikwidowanie. Problem ten jest o tyle trudny, że jest ściśle powiązany z uwarunkowaniami kulturowymi. Jednym z nich jest głęboka religijność muzułmanów przechodząca nieraz w *fanatyzm islamski*. Stanowią oni hermetyczne środowisko, w którym lojalność wobec grupy jest wartością

¹⁶ W. Kopaliński, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, PWN, Warszawa, 1999, s. 423.

¹⁷ L. Elak, *Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa, 2013. s. 92.

najważniejszą. Wskazywał na to Ryszard Kapuściński, podkreślając, że każdy muzułmanin bez względu na to, gdzie się znajduje, pozostaje wierny swojemu meczetowi. *Być w ummie to znaczy być w tym, co stwarza człowieka*¹⁸.

Wnioski ze śledztw przeprowadzonych w Belgii, Francji (2015-2016) i Niemczech w 2016 roku oraz Wielkiej Brytanii w 2017 roku wykazały, że głównymi sprawcami zamachów byli obywatele krajów zachodnich – muzułmanie, pokolenie wychowane w duchu europejskim. W większości przypadków zamachy przeprowadzone były z inicjatywy zamachowców, dla których inspiracją był ISIS. Eksperti ds. bezpieczeństwa w swoich analizach są zgodni, że obecna przewaga terrorystów opiera się przede wszystkim na dobrej znajomości naszego zachowania i słabych punktów, w tym procedur działania służb bezpieczeństwa, dodatkowo ograniczonych różnego rodzaju ustawami i prawami, np.: główny podejrzany w zamachu w Paryżu (13.11.2015), Salah Abdelslam, uniknął aresztowania we własnym domu już dwa dni po ataku, ponieważ belgijskie prawo zabrania policji dokonywania rewizji w domach po godzinie 21:00¹⁹.

Trudno zrozumieć *taktykę* terrorystów, ponieważ niejednokrotnie ich działania są nieracjonalne, a brak logiki w ich postępowaniu stanowi dla służb i sił bezpieczeństwa największe z możliwych wyzwania. Niemożliwe jest zabezpieczenie wszystkich potencjalnych miejsc ataku przez służby bezpieczeństwa, tym bardziej że nie muszą być one skupiskiem ludzi, czego dowodem jest zamach w pociągu w Niemczech 18 lipca 2016 roku (w pociągu podróżowało ok. 20 osób) oraz ataki tzw. nożowników.

Polska także znalazła się w obszarze zainteresowania radykalizmu islamskiego (*salafitów*). Według ekspertów początkiem tego było sfinansowanie przez króla Abdullaha (Arabia Saudyjska) operacji bliźniaczek syjamskich z Janikowa w 2003 roku. Ten humanitarny gest miał na celu ocieplenie wizerunku Saudów i umożliwienie rozpoczęcia w Polsce aktywności *prosalafickiej*, czego efektem było wybudowanie *Centrum Dialogu* w Janikowie. Chociaż nie spełnia ono większej roli w tym zakresie, to jednak saudyjskie i katarskie pieniądze napływają do innych *Centrów Kultury Islamskiej* w Polsce. Według danych Urzędu ds. Cudzoziemców (UdsC) i Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) w Polsce mieszka 10-11000 muzułmanów, z czego Muzułmański Związek Religijny skupia jedynie 1,1 tys. wyznawców. UdsC podaje, że w latach 1991-2015 przez nasz kraj przewinęło się ponad 80 tys. Czeczenów, z tego w Polsce osiedliło się ok. 6000²⁰. Obecnie zdecydowana większość muzułmanów w Polsce nie wy-

¹⁸ R. Kapuściński, *Słownik...*, s. 110.

¹⁹ *Najbardziej poszukiwany człowiek w Europie złapany*, Angora – Peryskop nr 13, s. 78.

²⁰ <http://www.newsweek.pl/polska/ilu-muzulmanow-mieszka-w-polsce-dane-i-wyniki-badan,artykuly,402066,1.html> [dostęp: 01.06.2017].

kazuje radykalnych tendencji, jednak niepokój budzi oskarżanie przez centra i ośrodki muzułmańskie o *islamofobię* każdego, kto podejmie się analizy ekstremizmu muzułmańskiego²¹.

Analiza składu społeczności muzułmańskiej w Polsce wskazuje, że grupę podwyższonego ryzyka stanowią Czeczeni²² (przeważnie wyznawcy *salafizmu*). Między innymi w maju 2016 roku Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego rozbiła tzw. komórkę logistyczną Daesh²³, którą tworzyli czeczeńscy uchodźcy. Pieniądze na wsparcie dżihadu pochodziły z przemytu ludzi i broni²⁴. Specjaliści ds. bezpieczeństwa podkreślają, że uchodźcy czeczeńscy stanowią hermetyczne środowisko, w których honor i lojalność są wartościami najważniejszymi. Według czeczeńskiej mentalności lepiej zginąć niż współpracować z organami ścigania. Jak dotąd w żadnym państwie europejskim ani policji, ani prokuraturze nie udało się pozyskać Czeczena jako świadka koronnego²⁵.

Przeciwdziałanie terroryzmowi w szkołach ponadpodstawowych

W sytuacji terrorystycznego aktu chodzi o wykorzystanie strachu obywateli, który wytrąci ich ze stanu stabilności i zadowolenia z otaczającej ich rzeczywistości społecznej, gospodarczej i politycznej wykreowanej przez władzę – najczęściej rząd konkretnego państwa narodowego. Ofiary pośrednie zatem, w obawie przed dalszymi aktami przemocy, której mogą się stać ofiarami bezpośrednimi, mają podjąć działania zmierzające do wymuszenia na celu pośrednim/rządzie własnego państwa, zmiany jego woli politycznej. Mimo zdeklarowanej, powszechnej opcji braku ustępstw wobec terrorystów, społeczeństwa – „miękkie cele” – są szczególnie wrażliwe na takie oddziaływania i stosunkowo łatwo jest nimi manipulować²⁶.

Przeciwdziałanie terroryzmowi staje się dla każdego państwa priorytetem, niezależnie od położenia geograficznego. Powstaje obecnie wiele agend rządowych, różnego rodzaju formacji wojskowych i policyjnych oraz

²¹ W. Repetowicz, *Terroryzm i salafizm – wyzwania dla Polski tu i teraz*, <http://www.defence24.pl/244890> [dostęp: 01.08.2016].

²² *Kim są Czeczeni żyjący w naszym kraju?*, <http://www.pch24.pl/kim-sa-czeczeni-zyjacy-w-naszym-kraju--najliczniejsi-uchodzcy-wzbudzaja-rozne-opinie-,49119,i.html> [dostęp: 01.06.2017].

²³ ISIS.

²⁴ Znane są także wcześniejsze przypadki wspierania przez *polskich* Czeczenów działań innych ugrupowań terrorystycznych, w tym *Emirat Kaukaz* – umieszczony na liście organizacji terrorystycznych przez ONZ w 2011 roku. Czeczeni wykorzystują fakt traktowania ich jako ofiary wojen z Rosją i w związku z tym szybko otrzymują w Polsce status uchodźcy. Zob. L. Szymowski, *Szahidzi z gór Kaukazu*, Angora nr 32, 2016, s. 33.

²⁵ Tamże.

²⁶ M. Jasińska, *Identyfikacja...*, s. 33.

przygranicznych, aby przeciwdziałać terroryzmowi²⁷. Szkoły jako instytucje publiczne nie mogą być z tych działań wyłączone, tym bardziej że mamy przykłady wykorzystywania placówek kulturalnych i edukacyjnych przez terrorystów, jak miało to miejsce chociażby w teatrze w Dubrowce w Moskwie, czy na szkołę w Biesłanie. W latach 2002-2004 rosyjskie siły specjalne przeszły surowy test w zakresie sprawdzenia zdolności do prowadzenia najbardziej skomplikowanych i niebezpiecznych operacji antyterrorystycznych, jakimi są operacje uwalniania zakładników. W październiku 2002 roku rosyjskie siły specjalne przeprowadziły akcję uwolnienia zakładników uwięzionych w teatrze na Dubrowce. Pomimo, jak uważano, starannych przygotowań, skutek tej akcji był katastrofalny. Prawdopodobnie wskutek niewłaściwego użycia gazu do neutralizacji porywaczy oraz braku właściwego zabezpieczenia medycznego śmierć poniosło 130 zakładników. Inną, także dużą porażką rosyjskich sił specjalnych, była operacja uwolnienia dzieci przetrzymywanych na terenie szkoły w Biesłanie przez bojowników czeczeńskich, przeprowadzona we wrześniu 2004 roku. Zginęły w niej 334 osoby, w tym 186 dzieci²⁸. Należy jednak pamiętać, że idea operacji antyterrorystycznych prowadzonych w Rosji diametralnie różni się od podejścia do tego rodzaju operacji na Zachodzie. Według doktryny rosyjskich sił specjalnych głównym celem operacji uwalniania zakładników jest neutralizacja terrorystów, natomiast w przypadku sił specjalnych Europy Zachodniej, a także USA, głównym celem ich użycia jest ratowanie i uwolnienie zakładników²⁹. Takie podejście strony rosyjskiej do operacji uwalniania zakładników jednak w niczym nie usprawiedliwia, w obu wymienionych przypadkach, tak dużej liczby ofiar. Dlatego też powyższe fakty stawiają pod znakiem zapytania profesjonalizm rosyjskich sił specjalnych, co najmniej w kwestii operacji uwalniania zakładników.

Analizując różne scenariusze zagrożeń, należy rozważyć hipotetyczny zamach na szkołę w Polsce oraz w jaki sposób personel placówki i dzieci oraz służby antyterrorystyczne są przygotowane do takich operacji jak np. uwalniania zakładników. Należy zaznaczyć, że dotychczas powstało szereg publikacji i opracowań dotyczących bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w ruchu drogowym, bezpiecznych i higienicznych warunków w szkole, bezpieczeństwa podczas obowiązkowych i nieobowiązkowych zajęć dydaktyczno-wychowawczych oraz opiekuńczych, bezpieczeństwa podczas wypoczynku itp.

W szkołach prowadzone są różnorodne zabezpieczenia, monitoring, funkcjonuje system alarmowania, ewakuacji, istnieją opracowane i wdra-

²⁷ S. Kulczyński, R. Kwećka, *Działania specjalne w walce zbrojne wojsk lądowych*, AON, Warszawa, 1997, s. 76.

²⁸ <http://www.polskatimes.pl/artykul/683233,mija-10-lat-od-ataku-w-teatrze-na-dubrowce-w-czasie-akcji-specnazu-zginelo-130-osob,id,t.html> [dostęp: 05.11.2017].

²⁹ E. Denece, *Historia oddziałów specjalnych*, Bellona, Warszawa, 2009, s. 163-165.

żane procedury bezpieczeństwa, itp. W związku z powyższym, czy szkoły, pomimo podejmowanych przedsięwzięć w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, są wolne od zagrożeń terrorystycznych, np. od możliwości wtargnięcia na ich teren niebezpiecznego napastnika, czy zorganizowanej grupy przestępczej?

W roku 2016 odbyło się szkolenie dyrektorów szkół miasta Chełm i powiatu chełmskiego dotyczące zasad postępowania w przypadku wystąpienia zdarzeń o charakterze terrorystycznym, prowadzone w ramach *Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015-2019*³⁰. Dokument ten przygotowany został we współpracy ze służbami oraz organami i instytucjami wchodzącymi w skład Międzyresortowego Zespołu ds. Zagrożeń Terrorystycznych. Przedstawia on dotychczasowy poziom zagrożenia terrorystycznego, który jednocześnie wskazuje mechanizmy prowadzenia jego bieżącej oceny, a także elementy warunkujące skuteczność funkcjonowania systemu antyterrorystycznego RP w odniesieniu do poszczególnych faz zarządzania kryzysowego. Założeniem Programu pozostaje określenie niezbędnych działań państwa służących wzmocnieniu systemu antyterrorystycznego RP, a tym samym podniesienie poziomu przygotowań na wypadek wystąpienia ewentualnych zagrożeń o charakterze terrorystycznym³¹.

Policji wyznaczono m.in. zadanie dotyczące zorganizowania szkoleń dla dyrektorów i pracowników placówek oświatowych. Dyrektorzy na podstawie otrzymanych pakietów edukacyjnych mieli możliwość przekazania nabytej wiedzy nauczycielom i pracownikom niepedagogicznym w szkole. Na pakiet składały się: płyta DVD z filmem pt. *Wtargnięcie napastnika do szkoły* wraz z komentarzem oraz broszurą oraz poradniki: *Zasady postępowania w przypadku zagrożenia terrorystycznego* przeznaczone dla Administratorów i Mieszkańców.

Policjanci podczas szkolenia zorganizowanego dla dyrektorów placówek oświatowych, omawiając film pokazujący jak zachować się na wypadek zagrożenia, przekazali nauczycielom stosowne sugestie. W sytuacji, gdyby nagle na korytarzu pojawili się zamaskowani napastnicy lub usłyszano odgłosy wystrzałów, doradzono, że nie należy opuszczać klasy, zamknąć drzwi, a nawet zabarykadować pomieszczenie, używając do tego szaf, ławek, stołów. By nie zwracać na siebie uwagi, trzeba zachować ciszę, wyłączyć telefony, najlepiej położyć się na podłodze, by nie być widocznym przez okno, powiadomić policję, a następnie czekać na pomoc.

³⁰ Uchwała nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie *Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015-2019*, M.P. z 2014 r., poz. 1218.

³¹ <http://www.antyterrorizm.gov.pl/CAT/ochrona-antyterrorysty/narodowy-program-antyte/1147> [dostęp: 01.03.2018].

Na potrzeby artykułu autorka przeprowadziła badania empiryczne wśród dyrektorów 10 szkół ponadpodstawowych miasta Chełm i powiatu chełmskiego. Badanie prowadzone było w formie wywiadu eksperckiego. Celem badania było ustalenie stanu działań oraz zmian w szkołach ponadpodstawowych miasta Chełm i powiatu chełmskiego zapewniających bezpieczeństwo dzieci i młodzieży podczas ich pobytu w szkole oraz podejmowanych działań na wypadek ataku terrorystycznego, czy wtargnięcia napastnika z bronią na teren placówki. Z badań wynika, że nie były podejmowane działania w tym zakresie. Dyrektorzy stwierdzają, że systematycznie prowadzone są ewakuacje przeciwpożarowe w szkole, w większości szkół opracowane są procedury bezpieczeństwa dzieci i młodzieży. Jednakże nie wymieniono przykładowych działań m.in. w przypadku zagrożenia terrorystycznego, wtargnięcia napastnika na teren placówki oświatowej.

W warunkach zmieniających się zagrożeń określenie stanu, głównie w obszarze niedomagań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach ponadpodstawowych, może stać się źródłem opracowań propozycji zmian, które stworzą przesłanki systemowe. Do ich efektywnej realizacji niezbędne staje się prowadzenie badań i zbieranie doświadczeń w tym zakresie. Czy tego typu przedsięwzięcia przygotowują dzieci i młodzież do tego, aby reagować natychmiast i w sposób bezpieczny przeciwstawić się powyższemu zagrożeniu?

Propozycje rozwiązań mogą być różne. Autorka proponuje:

- prowadzenie szkoleń na terenie placówki z udziałem wszystkich pracowników przez instytucje zajmujące się działaniami antyterrorystycznymi, np. policję, straż graniczną, wojsko, straż miejską, sanepid, itp.;
- modyfikację programu wychowawczo-profilaktycznego w zakresie zagrożeń terroryzmem;
- zintensyfikowanie działań praktycznych związanych z zachowaniem podczas ataku terrorystycznego, wtargnięcia napastnika z bronią palną, katastrofy ekologicznej, zatruciem gazem chemicznym, klęski żywiołowej, pożaru, międzynarodowego konfliktu zbrojnego itp.;
- symulacje zachowań podczas ataku terrorystycznego, wtargnięcia napastnika z bronią palną, katastrofy ekologicznej, zatrucia gazem chemicznym, klęski żywiołowej, pożaru, międzynarodowego konfliktu zbrojnego itp.;
- w klasach najmłodszych, biorąc pod uwagę niedojrzałość emocjonalną dzieci, uczyć zachowań poprzez zabawę, np. rusza pociąg, wszystkie dzieci wsiadają do pociągu, pociąg odjeżdża, itp.;
- poszukiwanie rozwiązań walki z terroryzmem i bazowanie na doświadczeniach szkół, szczególnie w krajach o dużym występowaniu zagrożeń terroryzmem;

- kształtować postawy pewności siebie, niwelować strach wśród dzieci i młodzieży na wypadek sytuacji ekstremalnych,
- opracowane działania wpisać na stałe w organizację pracy szkoły i systematycznie wdrażać.

Podsumowanie

Należy podkreślić, że nieprzypadkowo rośnie znaczenie szeroko rozumianej edukacji mającej na celu przygotowanie nie tylko sił zbrojnych i rezerw, lecz także całego społeczeństwa do zapewnienia prawdopodobieństwa przeżycia i rozwoju w oderwaniu od wszelakich występujących zagrożeń bezpieczeństwa³². Dlatego ważne staje się przystosowanie dzieci i młodzieży w szkołach do przeciwstawiania się współczesnym zagrożeniom bezpieczeństwa, a w tym terrorystycznym. Stąd potrzeba dostosowania treści nauczania do realistycznych sytuacji, w których żyjemy i które współtworzymy. Warto podkreślić, że następstwa aktów terrorystycznych nie muszą być dotkliwe czy uciążliwe dla systemu państwowego jako takiego, ale są takie dla przeciętnego człowieka. Mogą też w odczuwalnym stopniu przyczynić się do obniżenia jakości życia i dobrobytu obywateli danego kraju, a przede wszystkim młodego pokolenia. Ponadto ze względu na swój psychologiczny wymiar oddziaływania ich negatywny wpływ może polegać nie tyle na rzeczywistym, obiektywnym obniżeniu poziomu bezpieczeństwa ludności zagrożonego państwa, co raczej na obniżeniu samego jego poczucia wśród obywateli, negatywną zmianę ich subiektywnych ocen i postrzegania własnej sytuacji w tym obszarze. W dłuższej perspektywie czasowej natomiast może to rzutować na polityczne preferencje, alokację zasobów kraju, a w efekcie również na możliwości i perspektywy dalszego rozwoju³³. Powszechne poczucie zagrożenia powoduje, że w społeczeństwach pojawia się przyzwolenie na ograniczanie praw człowieka i użycie przez władzę takich środków, które wcześniej uznawane były za niedopuszczalne, byle tylko zwiększyły poczucie bezpieczeństwa³⁴.

Bibliografia

1. Denece Eric, *Historia oddziałów specjalnych*, Bellona, Warszawa, 2009.

³² L. Konarski, B. Rokicki, J. Świniarski, *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne wobec wyzwań współczesnego świata*, AON, Warszawa, 2000, s. 30.

³³ F. Osinga, *Security, War and Strategy after 9-11*, [w:] P. van Ham, K. Homan, M. de Leeuwen, D. Leuridijk, F. Osinga, *Terrorism and Counterterrorism. Insight and Perspectives after September 11*, The Clingendael Institute, The Hague, 2001, s. 28.

³⁴ P. Mazurkiewicz, *Przemoc w polityce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, 2006, s. 93.

2. Elak Leszek, *Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa, 2013.
3. Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych, Warszawa, 1986.
4. Hołówka Jacek (red.), *Filozofia moralności. Postanowienie i odpowiedzialność moralna*, Wydawnictwo Spacja, Fundacja Aletheia, Warszawa, 1997.
5. Jałoszyński Kuba, *Terroryzm, a wojsko*, Zeszyty naukowe AON, nr 2 (39), Warszawa, 2000.
6. Jasińska Maja, *Identyfikacja współczesnego bezpieczeństwa publicznego*, AON, Warszawa, 2013.
7. Kapuściński Ryszard, *Rwący nurt historii. Zapiski o XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Znak, Kraków, 2007.
8. Konarski Leszek, Rokicki Bronisław, Świniarski Janusz, *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne wobec wyzwań współczesnego świata*, AON, Warszawa, 2000.
9. Kopaliński Władysław, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1999.
10. Kulczyński Stanisław, Kwećka Roman, *Działania specjalne w walce zbrojne wojsk lądowych*, AON, Warszawa, 1997.
11. Mazurkiewicz Piotr, *Przemoc w polityce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, 2006.
12. Toffler Alvin, *Trzecia fala*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, 1985.
13. *Uchwała nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie „Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015–2019”*, M.P. z 2014 r. poz. 1218.

Źródła internetowe

1. <http://www.defence24.pl/244890,terroryzm-i-salafizm-wyzwania-dla-polski-tu-i-teraz>.
2. <http://www.newsweek.pl/polska/ilu-muzulmanow-mieszka-w-polsce-dane-i-wyniki-badan,artykuly,402066,1.html>.

SECURING THE SAFETY OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE IN SECONDARY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF TERRORIST THREAT

The paper is an analytical study which involves the following issues: terrorist threats as a challenge, terrorist threats in Europe and Poland, and terrorism prevention in secondary schools. After relevant argumentation of the policymakers' needs concerning terrorist threats, the author dis-

cusses different ways of how to counteract these threats in secondary schools. The analysis is based on extensive source literature, with characteristics of terrorist threats being presented by listing features and attributes which uniquely indicate them. The author's major contribution was conducting empirical research on a reliable research sample. It is worth observing that the author attempted to offer her own ideas of how to behave and what moves can be made by head teachers and teaching staff during hypothetical acts of terrorism. The author's considerations are the reflection of current knowledge about terrorism in the area of scientific exploration related to preparing children and young people for this type of emergency.

Taking account of the presented issues, the paper is bound to be interesting for people who deal with terrorism as a current challenge.

Keywords: terrorist threats, terrorists, schools, children and young people, countering terrorism, terror, education for safety, children's and teacher's behaviour, police activities, reform of education for safety